

חרם על השונה

שני ספרים של עפרה גלברט-אבני: קירות שלא רואים, איורים: דוד קדם, סידרת קריאת עשרה, הוצאת הקיבוץ המאוחד • נסיך אדום, נסיכה כחולה, איורים: מושיק לין, הוצאת הקיבוץ המאוחד וידיעות אחרונות

ספרי בעיות" מהסוג שכתבה עפרה גלברט מועדים, בדרך כלל, לפורענות. הם נעים בין מסמך חברתי מדורדר לפלקט ספרותי מגוייס. העלילה משועבדת להצגת "בעייה", בדרך כלל בעייה חברתית, ולהצעת דרך חד-משמעית לפתרונה, כדי שניתן יהיה להשתמש בספר הילדים ככלי בתהליך השחבור של ציבור הקוראים שלו.

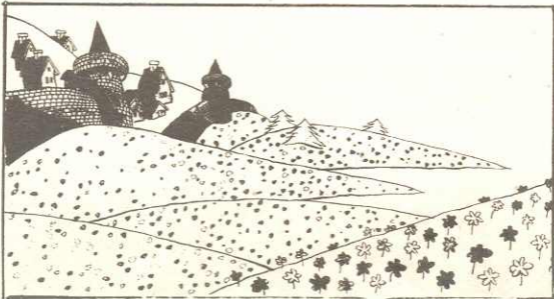
בכל העולם המערבי, בעיקר בגרמניה וכשוודיה, ספרים כאלה מקובלים מאוד, ורק לעתים רחוקות הם מצליחים להתגבר על מידה גבוהה של חד-ממדיות ודידקטיות, ולא חשוב אם היא בעלת אופי שמרני או רדיקאלי. קשה לכתוב במסגרת הנוקשה הזאת ובכל זאת להציג דמויות חיות בעלות אישיות עצמית ועלילה מורכבת. עופרה גלברט עמדה במשימה הבלתי אפשרית הזאת כמעט בהצלחה מלאה, ופרט לחריקות פה ושם (גם בניסיון ליצור קישורים רבים מדי בין הדמויות הפועלות וגם בלא מעט חריקות לשוניות, בעיקר בדיאלוגים), הצליחה לכתוב ספר משכנע מאוד על בעיה חברתית כואבת. ספר שיש בו ניסיון להתמודד עם פניה השונים של הבעייה המוצגת בו, להציע לה פתרונות חלקיים, וגם לא לפחד מסוף עצוב, אפילו עצוב מאוד.

הספר עוסק, לכאורה, בבעייה נפוצה למדי בחבורת הילדים: הטלת חרם על ילד מתוך הקבוצה. כוחו טמון בהצגת החרם בהקשר הרחב של הזכות להיות שונה, והיחס של החברה אל השונה.

דומה שהזכות להיות שונה מעסיקה מאוד את גלברט, שכן היא חוזרת אליה גם בספרה לגיל הרך: "נסיך אדום, נסיכה כחולה", שבו היא מתארת מזווית חדשה את הנושא השחוק מאוד של מישחק צבעים ויצירה של קשת הצבעים מן האדום והכחול. במרכז הספר ילד צייר, שמסרב לציית למה שהורים והמורים חושבים שטוב בשבילו, ובונה לעצמו עולם שלם באמצעות הצבעים. ספר זה, אולי מפני שמופנה לגיל הרך, הוא אופטימי מאוד ומציג עולם שבו מקבלים את השונה, מניחים לו לנפשו ואפילו מאפשרים לו להיות טוב במה שהוא טוב. ב"קירות שלא רואים" כבר מציגה גלברט תמונת עולם הרבה יותר פסימית.

"קירות שלא רואים" מתרחש בכמה צירים מקבילים, שהקשר ביניהם מתברר רק מאוחר יותר, מה שתורם מאוד ליצירת המתח בסיפור. לכול הצירים משותפת בעיית החרמה או חוסר הנכונות להתמודד עם השונה. בלי להתיילד וכלי לפטרן מצליחה גלברט לתאר את עולם ההתרחשות מנקודת-מבטה של הדוברת, בת שתיים-עשרה וקצת. ראיית העולם המוגבלת של הילדה אינה מנוצלת, כפי שנעשה הדבר לעתים קרובות, כדי לכסות על בעיות שהספר מעדיף שלא להתמודד איתן, אלא כדי להציג את סיפור החניכה של הילדה, המגלה עד כמה יכול עולם הילדים להיות אכזר (מטבע לשון שהפך להיות שחוק), וכמוהו גם עולם המבוגרים, שחי לפי אמות-מידה כפולות ומתיימר לשפוט את הילדים ואת עולמם טוב יותר, למרות שאין לו הצדקה לכך, בוודאי שלא הצדקה מוסרית.

גלברט מצליחה לשלב בתוך הטקסט כמה נקודות מבט וכמה שיפוטים לגבי אותו עניין, ובאופן כזה נמנעת מן המכשלה של שיפוט חד-ערכי וחד-משמעי של בעייה סבוכה. ההדיקות הרבה של הטקסט מיותרת, לדעתי, בעיקר בכל הנוגע לקשרים המשפחתיים והחברתיים בין המבוגרים, ואפשר היה לשמור על המתח ועל העניין, גם באמצעות פחות קישורים בין הדמויות הפועלות. אך

מושיק לין. איור מתוך הספר

אין הערה זו גורעת ולו במעט מערכו של הספר ומהמלצה חמה עליוכספר, שכדאי לקרוא אותו בכיתות הגבוהות של בית הספר העממי ושל חטיבת הביניים, גם כדי לקרוא ספר טוב וגם כדי לפתח דיון בשאלת היחס אל השונה.

■ זהה שביט